

Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançların Vergilendirilmesi

Osman Nurlı LİSAN
Vergi Denetmen Yardımcısı

1.- Giriş

Değer Artış Kazancını 4783 sayılı kanunla yeniden düzenleyen GVK.nun mükerrer 80.maddesinin birinci fıkrası 4842 sayılı kanunla tekrar değişmiş olup 2003 yılı gelirlerine uygulanmak üzere şöyledir:

"İvazsız olarak iktisap edilenler, Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören ve üç aydan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri ile tam mükellef kurumlara ait olan ve bir yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar (üç aylık süreyi bir yıla kadar çıkartmaya ve tekrar kanuni süreye kadar indirmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir)."

Vergi kanunlarında menkul kıymetin tanımı yapılmamıştır. Sermaye Piyasası Kanunu'na göre "Menkul kıymetler, ortaklık ve alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte seri halinde çıkarılan ibareleri aynı olan ve şartları kurulca belirlenen kıymetli evrak" olarak tanımlanmıştır. Bu tanım çerçevesinde başlıca menkul kıymetler şunlardır:

- Hisse senetleri
- Her nevi tahviller
- Hazine bonusu

-Finansman bonusu

-Yatırım fonu katılma belgesi

-Kar-zarar ortaklığı belgesi

-Gelir ortaklığı belgesi

-Toplu Konut İdaresi ve Özelleştirme İdaresi'nce çıkarılan menkul kıymetler

-Varlığa dayalı menkul kıymetler

-Banka bonoları

-Banka garantili bonolar

-Konut sertifikaları

-Gayri menkul sertifikaları

-Rüçhan hakkı kuponları

Yukarıda sayılan menkul kıymetlerin gerçek kişilerce elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar GVK.'nın mükerrer 80.maddesinin birinci fıkrasının birinci bendine göre Değer Artış Kazancıdır.

2-Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılmasından sağlanan kazançlar:

4842 sayılı kanunla getirilen yeni düzenlemede menkul kıymetlerin elden çıkarılmasının vergilendirilmesi menkul kıymetin hisse senedi ve diğer menkul kıymet olup olmadığına göre değişecektir.

Öncelikle GVK.'nın mükerrer 80.maddesinin birinci fıkrasına göre menkul kıymetlerin elden çıkarılması sonucu elde edilen kazancın değer artış kazancı olarak vergilendirilmesi için menkul kıymetlerin bir bedel ödenerek veya bir mal ya da hizmet karşılığında elde edilmiş olmalıdır. İvazsız (karşılıksız) olarak elde edilmiş (örneğin miras ya da hibe yoluyla edinilmiş) olan menkul kıymetlerin elden çıkarılması karşılığı elde edilen kazanç, değer artış kazancı olarak vergilendirilmeyecektir.

GVK.'nın mükerrer 80.maddesinin ikinci fıkrasında, Değer artış kazancı sayılan mal ve hakların elden çıkarılması deyiminin tanımı yapılmıştır. Buna göre; "Yukarıda yazılı mal ve hakların satılması, bir ivaz karşılığında devir ve temlik, trampa edilmesi, takası, kamulaştırılması ve devletleştirilmesi, ticaret şirketlerine sermaye olarak konulmasını ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır. Kanun hükmünden de anlaşılacağı üzere menkul kıymetlerin elden çıkarılması; menkul kıymetlerin satılması, bir ivaz karşılığında devir ve temlik,

trampa edilmesi, takası, kamulaştırılması ve devletleştirilmesi, ticaret şirketlerine sermaye olarak konulmasını şeklinde olmalıdır.

2.1.-Hisse Senetlerinin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançlar :

Hisse senetlerinin elden çıkarılması sonucu elde edilen kazancın vergilendirilmesi için ikili bir ayırım yapılmıştır. Buna göre;

- Elden çıkarılan hisse senedinin Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem görmesi ve üç aydan fazla elde tutulmaması gerekir. Bu şartlar altında elden çıkarılan hisse senetlerinden elde edilen kazanç değer artış kazancı olarak vergilendirilecektir.

Mükerrer 80.maddenin gerekçesinde bu bendin bu şekilde düzenlenmesinin amacını; "ülkemizde menkul kıymet borsalarında işlem gören menkul kıymetlerin alım satımı ve bu menkul kıymetleri ihraç eden şirketlerin halka açılmalarını teşvik edilmesini sağlamak" olarak belirtilmiştir.

- Tam mükellef kuruma ait olup da elden çıkarılan hisse senetleri Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem görmüyorsa ve bir yıldan fazla elde tutulmamışlarsa bunlardan sağlanan kazançlar da değer artış kazancı olarak vergilendirilecektir.

Geçici 56.maddede hisse senetlerinin iktisap edilmesinden 3 ay sonra satılmaları halinde hisse senetlerinin borsada işlem görüp görmediğine dair bir ayırım olmaksızın vergiye tabi tutulmazken, 4783 sayılı kanunla yapılan değişiklikler, istisna uygulamasını sadece Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında (İMKB) işlem gören hisse senetleri için düzenlemiştir. Bu şekilde borsada işlem gören şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapılması özendirilmek istenmiştir. Ancak 4783 sayılı kanun öncesi bütün hisse senetlerinin 3 aydan fazla elde tutulduktan sonra satılması vergilendirilmezken artık sadece İMKB' de işlem gören hisse senetlerine böyle bir imkan sağlanmıştır. Ülkemizde, özellikle halka açık olmasına rağmen borsada işlem görmeyen şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapan bir çok insan vardır. Yapılan bu yeni düzenlemeler İMKB' da işlem görmeyen hisse senetlerine yatırım yapan insanların itirazına sebep olmuş ve haklı eleştiriler almıştır. Bu yüzden 4842 sayılı kanunla 1. bent yeniden düzenlenerek şimdiki halini almıştır. Böylelikle borsada işlem görmeyen tam mükellef kurumlara ait hisse senetleri 1 yıl elde tutulduktan sonra satılması halinde vergilendirilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Kanuni iş merkezi Türkiye'de bulunmayan şirketlerin hisse senetlerinin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlarda süre şartı gözetmeksizin vergiye tabi olacaktıdır.

Hisse senetlerinin elden çıkarılmasından sağlanan kazançların vergilendirilip vergilendirilmeyeceğı; vergilendirilecekse, ileride anlatılacağı üzere iktisap bedelinin endekslenerek safi kazancın tespit edilebilmesi için hisse senetlerinin elde edilme ve elden çıkarılma tarihlerinin bilinmesi gerekir.

2.1.1-Hisse Senetlerinin Elde Edilme Tarihleri;

2.1.1.1-Borsada Satın Alınan Hisse Senetlerinin Elde Edilme Tarihi;

Menkul kıymet borsalarında işlem gören hisse senetlerinin satın alma suretiyle elde edilmesi halinde, elde edilme tarihi, borsa kayıtlarına intikal eden işlem tarihidir.

Şirket borsaya açılmadan önce, hisse senetleri iktisap edilmişse bu durumda fiili elde etme, elde etme tarihi olarak dikkate alınmalıdır.

2.1.1.2- İlk Kuruluş Ve Sermaye Artırımlarında Elde Edilen Hisse Senetlerinin İşlem Tarihi;

Şirketlerin ilk kuruluşunda sahip olunan hisse senetlerinin elde etme tarihi, şirketlerin kuruluşlarının tescil tarihi olacaktır

Şirketlerin sermaye artırımına gitmesi ve ortakların rüçhan haklarını kullanmak suretiyle artırılan sermayeyi temsil eden hisse senetlerini almaları halinde elde etme tarihi, 232 seri nolu GVK. Genel Tebliğı uyarınca sahip olunan eski hisse senetlerinin elde edilme tarihi olacaktır.

2.1.1.3- Bedelsiz Hisse Senetlerinde Elde Etme Tarihi;

Sermaye ve kar yedeklerinin sermayeye eklenmesi sonucu ortaklara verilen yeni hisse senetleri 232 seri nolu GVK. Genel Tebliğı'ne göre bedelsiz hisse senetlerinin iktisap tarihi olarak daha önceden sahip olunan ve bedelsiz hisse senedi verilmesine neden olan hisse senetlerinin iktisap tarihi esas alınacaktır.

2.1.1.4- Aynı Hisse Senedinden Yıl İçinde Birden Fazla Alım Yapılması Halinde Satılan Hisse Senetlerinin İktisap Tarihi :

232 Seri Nolu GVGİ ne göre belirli bir şirketin hisse senedinden değişik tarihlerde alımlar yapıldıktan sonra, alınan hisse senetlerinin bir kısmının elden çıkarılması halinde mükellefler elden çıkarılan hisse senetlerinin hangi

işlem ile alındığı konusunda serbestçe karar vereceklerdir. Mükellefler hangi işlem dolayısıyla alındığına karar vermişse o işlem tarihi elde etme tarihi olacaktır.

2.1.1.5-Devir ve Birleşmelerde Elde Etme Tarihi :

Devirde devir olunan şirket ortaklarına verilen yeni hisse senetlerinin iktisap tarihi, devirden önce var olan eski hisse senetlerinin iktisap tarihi elde etme tarihi olarak kabul edilecektir.

Birleşmede ise birleşen kurum bünyesinde değer artışı realize edilmiş ve hisse senetlerine yansıtılmış olduğundan birleşilen kurumda alınan hisse senetleri, alınma tarihi elde etme tarihidir.

Ayrıca daha sonra bahsedileceği gibi hisse senetleri geçici ilmühaberlerle değiştirilerek elde edilmişse geçici ilmühaberinin elde edilme tarihi aynı zamanda hisse senedinin elde edilme tarihidir.

2.1.2- Hisse Senetlerinde Elden Çıkarılma Tarihi :

Borsada işlem gören hisse senetleri satış suretiyle elden çıkarıldığında gerekli kayıt borsa kayıtlarında yapılacaktır. Hisse senetlerinin elden çıkarma tarihi borsa kayıtlarındaki satış tarihidir. Borsa dışında elden çıkarmalarda ise fiili elden çıkarma tarihidir.

2.1.3- Geçici İlmühaberlerin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançlar:

Geçici ilmühaberler anonim şirketler tarafından hisse senetlerinin yerini tutmak amacıyla çıkartılan menkul kıymetlerdir. Sahiplerine genel kurul toplantılarına katılmak, oy kullanmak, kar payı almak gibi pay sahipliği haklarını kazandıran ilmühaberler ilgili anonim şirketçe hisse senetleri düzenlenip ortaklara teslim edildiği anda geçerliliğini kaybedeceklerdir.

232 Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği, geçici ilmühaberlerin elden çıkarılmasından doğan kazançların vergilendirilmesinde hisse senetlerinin elden çıkarılmasından doğan kazançların vergilendirilmesine ilişkin hükümlerin uygulanacağını belirtmiştir.

Geçici ilmühaberler İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem görmemektedir. Bu yüzden borsada işlem görmeyen tam mükellef kurumlara ait hisse senetleri gibi geçici ilmühaberler iktisap edildikten sonra bir yıl içinde elden çıkarılırsalar elden çıkarmadan sağlanan kazançlar değer artış kazancı olarak vergilendirilecekler. Şayet geçici ilmühaberler bir yıldan fazla elden tutulduktan sonra elden çıkarılmaları halinde sağlanan kazançlar vergilendirilmeyecektir.

Yine 232 seri nolu GVGT göre geçici ilmühaberlerin hisse senetleriyle değiştirilmeleri halinde alınan hisse senetlerinin iktisap tarihi geçici ilmühaberlerin elde edildiği tarihtir. Geçici ilmühaberlerle değiştirilerek alınan hisse senetlerinde vergilendirilmesinde hisse senetlerinin elde tutma tarihinin, geçici ilmühaberlerin edinme tarihinden başladığına dikkat edilmelidir.

3.2- Diğer Menkul Kıymetlerin (Hisse Senetleri Hariç) Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançlar :

Hisse senetleri hariç diğer menkul kıymetlerin elden çıkarılmalarının değer artışı olarak vergilendirilmelerinde belirli bir süre kısıtlaması yoktur. Bu menkul kıymetler ne zaman elden çıkarılırsalar çıkarılınsınlar elde edilen kazancın ileride bahsedileceği üzere 10 milyarı(2004 yılı için 12 milyar) aşan kısmı değer artış kazancı olarak vergilendirilecektir

3.2.1- Menkul Kıymet Yatırım Fonlarının Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançlar :

Diğer kazanç ve iratları 4783 sayılı kanun öncesi düzenleyen GVK.nun geçici 56/D maddesinin parantez içi "menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgeleri hariç" hükmüyle menkul kıymetler yatırım fonlarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar vergilendirilmiyordu. Ancak 4873 sayılı kanunla yapılan değişiklikle birlikte mükerrer 80/1 de parantez içi hükmü kaldırılmıştır. Artık menkul kıymetler yatırım fonlarına katılma belgelerinin elden çıkarılmasını vergilendirilmesini engelleyen yasal bir hüküm kalmamıştır.

Menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgelerinin normal ve hukuki düzenlemeler çerçevesinde elden çıkarılması şekli söz konusu belgeleri ihraç eden fona geri verilmesidir. Menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgesini ihraç eden fona geri iade edilmesinden elde edilen gelirler GVK.75.maddenin ikinci fıkrasının 1.bendi kapsamında menkul sermaye iradidir. Katılma belgelerinin üçüncü kişilere satılmasından elde edilen kazançlar Değer Artış Kazancı olarak vergilendirilecektir. Ancak uygulamada katılma belgelerinin alındığı fona iadesi dışında üçüncü kişilere satışı pek görülmemektedir.

3.2.2- Devlet Tahvilleri Ve Hazine Bonolarının Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançlar

Devlet tahvilleri ve hazine bonoları birer menkul kıymet olup elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar değer artış kazancıdır .Ancak Gelir vergisi Ka-

nunun geçici 59. maddesine göre 5035 sayılı kanunla 26.07.2001-31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan kazançların 121.794.000.000 TL'si istisnadır. İstisna Devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri ve Devlet tahvili ve hazine bonolarından elden çıkarılmasından sağlanan kazançlarının toplamına uygulanacaktır. Konu ile ilgili olarak yayınlanan 243 seri nolu GVGT ne göre hem faiz hem de alım satım kazançlarının bir arada elde edildiğinde ve elde edilen gelirin istisna tutarından fazla olduğunda mükellefler istisnayı hangi kazançta uygulayacaklarına serbestçe karar vereceklerdir.

İstisna devlet tahvili ve hazine bonosundan elde ettikleri faiz gelirleri için önce indirim oranı uygulanacak kalan tutara istisna uygulanacaktır. Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından elde kazançlarda önce endeksleme yapılacak ve daha sonra istisna uygulanacaktır. GVK geçici 59. maddesindeki istisnadan yararlanan mükellefler GVK' nın mük. 80. maddesindeki 10 milyarlık (2004 yılı için 12 milyarlık) istisnadan ayrıca yararlanamayacaklardır.

Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılması istisna altında kalan kazançlar için beyanname verilmeyecek veya diğer gelirler için verilecek yıllık beyannameye dahil edilmeyecektir.

Söz konusu istisna, Eurobondlardan elde edilen faiz gelirleri ve alım satım kazançları için de uygulanacaktır.

26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonoları GVK geçici 59. maddesindeki istisnadan yararlanamayacaklar. Ancak bu kazançlar için GVK. nun mük.80. maddesindeki 10 milyarlık (2004 yılı için 12 milyarlık) istisnadan yararlanabileceklerdir.

4-Değer Artışı Kazançlarında Kazanç İstisnası

Değer artış kazançlarının vergilendirilmesini düzenleyen GVK.nun geçici 56.maddesinde yer alan 3.500.000.000.-TL' lik istisna, 4783 sayılı kanunla mükerrer 80.maddede düzenlenerek 10,000,000,000.-TL. ye yükseltilmiştir. GVK muk.80. maddesindeki 10.000.000.000 TL' lik istisna 2003/6578 sayılı kararın 4.maddesiyle 01.01.2004 tarihinden geçerli olmak üzere 12.000.000.000 TL'ye yüksetilmiştir. Geçici 56.maddede ki 3,500,000,000.-TL.' lik istisna bentler halinde sayılan her bir değer artış kazancı için ayrı ay-

rı uygulanmakta iken 4783 sayılı kanunla mükerrer 80.maddede düzenlenen 2003 yılı için 10,000,000,000.-TL.lık istisna (2004 yılı için 12.000.000.000 TL) değer artış kazançlarının hepsine uygulanacaktır. 10 milyarlık istisna (2004 yılı için 12.000.000.000 TL) yıllık bazda ve değer artış kazancının tamamı için toplu olarak uygulanacaktır. Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançların toplam 10 milyar TL yi (2004 yılı için 12.000.000.000 TL) aştığı zaman aşan kısım değer artış kazancı olarak vergilendirilecektir.

GVK'nun mük. 80. Maddesinin son fıkrasında daha öncede belirtildiği gibi faaliyetine devam eden ticari bir işletmenin kısmen veya tamamen satılmasından veya işletmeye dahil amortismanı tabi iktisadi kıymetlerle birinci fıkrada yazılı mal ve hakların elden çıkarılmasından doğan kazançların ticari kazanç olduğu ve bunlara ticari kazanç hakkındaki hükümlerin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.Dolayısıyla ticari bir işletmeye dahil menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar değer artış kazancı olarak değil ticari kazanç hükümlerine göre vergilendirilecektir.

5.- Menkul Kıymetlerde Safi Değer Kazancının Tespiti ve Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılmasının Vergilendirilmesi

Değer artış kazançlarında safi değer artışının nasıl tespit edileceği GVK Mükerrer 81. Maddesinde düzenlenmiştir buna göre "Değer artış kazancında safi kazanç elden çıkarma karşılığında alınan para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen her türlü menfaatlerin tutarından,elden çıkarılan mal ve hakların maliyet bedelleri ile elden çıkarma dolayısıyla yapılan ve satıcının uhdesinde kalan giderlerin ve ödenen vergi ve harçların indirilmesi suretiyle bulunur.Hasılatın ayın ve menfaat olarak sağlanan kısmının tutarı vergi usul kanununun değerlendirme ile ilgili hükümlerine göre bulunur."

5.1- Menkul Kıymetlerin İktisap Bedelinin Tespiti :

Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında iktisap bedelinin tevsik edilememesi halinde ise Vergi Usul Kanununun 266. Maddesinde yazılı itibari değer iktisap bedeli kabul edilecektir.

4783 sayılı kanundan önce değer artış kazançlarında safi değer artışını düzenleyen geçici 56. Maddesine göre menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında iktisap bedelinin tevsik edilememesi halinde menkul kıymetlerin rayiç bedeli iktisap bedeli kabul edilecekti.4783 sayılı kanunla yapılan değişiklikle menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında iktisap bedelinin tevsik edilememe-

si halinde rayiç bedeli yerine itibari değer iktisap bedeli olarak kabul edilecektir. Vergi Usul Kanunu Mükerrer 266. Maddesine göre "rayiç bedeli, bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir. Yine VUK'nun 266. Maddesine göre "itibari değer, her nev'i senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerdir. Piyasa da meydana gelen dalgalanmalara göre itibari değer, rayiç bedel ve iktisap bedelinin altında veya üstünde olabilir. Bu yüzden 4783 sayılı kanunla yapılan bu yeni düzenlemeyle kriz dönemlerinde oluşacak olumsuz etkilerden mükellefler ve Hazine'nin korunmaya çalışılmıştır.

5.1.1- Sermaye Artırımları Nedeniyle Sahip Olunan Hisse Senetlerinin Maliyet Bedeli:

Şirketlerin sermaye yedekleri ile sermaye artırımında bulunmaları halinde bu işlem sonrasında gerek önceden sahip olunan gerekse sermaye artırımını dolayısıyla sahip olunan hisse senetlerinin maliyet bedelinin, sermaye artırımını sonrasında sahip olunan toplam hisse senedi sayısına bölünmesi suretiyle tespit edilecektir.

Örnek: Bay S 01.12.2002 de 10.000 adet (Y) A.Ş. ye ait hisse senedini 30.000.000 .000 TL ödeyerek satın almıştır.(Y) A.Ş 31.02.2003 tarihinde %50 oranında sermaye artırımında bulunmuştur.Bay S bu işlem dolayısıyla 5.000 adet hisse senedi almıştır.

Bay S nin sermaye artırımdan sonra sahip olduğu her bir hisse senedinin maliyet bedeli $30.000.000.000 / (10000 + 5000) = 2.000.000$ TL'dir.

Şirketlerin kar yedeklerini kullanmak suretiyle sermaye Artırımında bulunmaları halinde bu işlem dolayısıyla sahip olunan hisse senetlerinin maliyet bedeli daha önce sahip olunan hisse senetlerinin maliyet bedeli ile yeni alınan hisse senetlerinin itibari değerleri toplamının sermaye artırımını sonrasında sahip olunan toplam hisse senedi sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanacaktır.

Bay S yukarıdaki örnekteki hisse senetlerini (y) A.Ş nin kar yedeklerini sermayeye eklemesi sonucu elde etmiş ve nominal bedeli 500.000 TL olsun bu durumda her bir hisse senedinin maliyet bedeli = $(30.000.000.000 + 2.500.000.000) / (10000 + 5000) = 2.166.666$ TL olacaktır.

Şirketler nakit olarak sermaye artırımına gittiklerinde hisse senetleri sahipleri tarafından rüchan hakkı kullanmak suretiyle itibari değerleri ödenerek sa-

hip olunan hisse senetleri yönünden maliyet bedeli, daha önce sahip olunan hisse senetlerinin maliyet bedeli ile yeni alınan hisse senetleri için ödenen bedelin toplamının sermaye artırımını sonrası sahip olunan toplam hisse senedi sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanacaktır.

5.2- Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılması Sonucu Doğan Zararların Mahsubu

Gelir Vergisi Kanunun geçici 56 maddesinin F bendinin "Aynı yıl içinde birden fazla menkul kıymet alınıp satılması halinde bunların kazancı birlikte hesaplanır. Alım satımın birden doğan zarar, diğerinin zararından mahsup edilebilir." Hükmü 4783 sayılı kanunun mükerrer 81 maddesinde yer almadığı gibi menkul kıymetlerin alım satımından doğacak zararların mahsubunun yapıp yapılamayacağı hakkında da bir belirleme yapmamıştır. Bilindiği gibi GVK 88. Maddesi gereği diğer kazanç ve iratlar içinde doğacak zararların GVK 2. Maddesinde sayılan diğer altı kazanç ve iratlardan elde edilecek karlardan mahsubu imkansızdır. Bu yeni durum tereddütlerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu konuda Maliye Bakanlığınca 21.01.2003 tarihli basın bülteninde yapılan açıklamalarda 01.01.2003 tarihinde yürürlüğe giren yeni düzenlemede, gerek önceki 82. Maddede ve gerekse geçici 56. Maddede yer alan menkul kıymet alım satımında oluşan zararların mahsubuna ilişkin bir hükmün yer almamasının uygulamada bir değişiklik yaratmayacağı belirtilmiş ve yapılan bu açıklamalarla oluşan tereddütlerin giderilmesine çalışılmıştır. Ancak bu basın bülteni ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü olabilecek hukuki bir belge olmaktan uzaktır. Bu yüzden konunun Genel tebliğ ile düzenlenmesi daha uygun olurdu.

Bakanlığın yayınladığı bu basın bülteni ile menkul kıymetlerin elden çıkarılmasın doğan zararları 2003 yılında da diğer menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan karlardan mahsubu mümkündür. Ancak 232 seri nolu GVGT de belirtildiği gibi menkul kıymetlerde zarar mahsubu uygulamasının olabilmesi için satış dolayısıyla zararın mahsubuna konu edilecek menkul kıymetin karlı satış olması durumunda değer artış kazancı olarak vergilendirilebilecek özelliklere sahip olması gerekir. Örneğin İMKB de işlem gören bir hisse senedinin 3 ay içinde elden çıkarılmasından doğan zarar, yine İMKB de işlem gören ancak 3 aydan fazla elde tutulduktan sonra elden çıkarılan başka bir hisse senedini satışından elde edilen kardan mahsup edilemeyecektir. Çünkü ikinci hisse senedinin satışından elde edilen kazanç GVK

Mük.80 maddesine göre 3 aydan fazla elde tutulduktan sonra elden çıkarıldığından değer artış kazancı olarak vergilendirilmeyecek ve dolayısıyla ilk senedin satışından doğan zarar bu kardan mahsup edilemeyecektir.

Gelir Vergisi Kanunu' nun 37.maddesi gereğince devamlı şekilde menkul alım satım işiyle iştigal etmek ticari faaliyet olarak kabul edilmiştir. Buna göre menkul kıymet satımı sürekli olduğunda elde edilen kazanç ticari kazanç; menkul kıymet alım satımı arazi bir şekilde yapıldığında ise elde edilen kazanç değer artış kazancıdır. Bir faaliyetin sürekli olup olmadığının göstergesi o faaliyetin yıl içerisinde birden fazla yapılıp yapılmadığıdır. Ancak hisse senetlerinin alım satımında sermaye birikiminin sağlanması, yatırımların teşviki,istihdamın artırılması vb sebeplerle süreklilik mefhumu yumuşatılmıştır.232 seri nolu GVGT de hisse senetlerinin elden çıkarılmasından elde edilen kazancın değer artış kazancı olarak vergilendirilmesinde yıl içinde yapılan işlemin birden fazla yapılmış olmasının bir önemi olmadığı ancak hisse senetlerinin elden çıkarılmasının ticari bir organizasyon gerektirecek bir şekilde alım satımı yapılması halinde elde edilecek kazancın ticari kazanç olarak vergilendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

232 seri nolu GVGT de hisse senetlerinin elden çıkarılmasından sağlanan kazancın tespitinde, kullanılan yabancı kaynaklara ilişkin finansman giderlerinin indirim konusu yapılmasını kabul edilmemiştir. Esasen hisse senetlerinin elde edilmesinde yabancı kaynak kullanımı yapılan faaliyetin ticari bir organizasyon şeklinde olduğunun karinesidir Bu yüzden hisse senetlerinin iktisabında kullanılan yabancı kaynaklara ilişkin finansman giderleri sadece ticari işletmelere dahil menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlardan indirimi mümkündür.

232 seri nolu Tebliğ her ne kadar hisse senetlerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlardan yabancı kaynak kullanımına ilişkin finansman giderlerinin indirilmesinin mümkün olmadığını belirtmiş ise de bu husus diğer menkul kıymetler için de geçerlidir. Değer artış kazancının tespitiyle ilgili GVK nun mük. 81. Maddesinde menkul kıymetlerin iktisabında kullanılan yabancı kaynaklara ilişkin finansman giderlerinin indirilebileceğine ilişkin bir hüküm bulunmadığı gibi GVK Mük. 81. Maddesinde düzenlenen endeksleme yöntemi menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançların enflasyondan kaynaklanan kısmının arındırılarak reel bazda vergilendirilmesini arzulamaktır. Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazancın tespi-

tinde endeksleme uygulamasıyla beraber finansman giderlerinin de indirimi- ni kabul etmek mükerrer indirim anlamına gelecektir.

5.3-Diğer Kazanç Ve İratlarda Enflasyondan Arındırma Yöntemleri :

4783 sayılı kanundan önce yürürlükte olan geçici 56/F menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlara yönelik olarak iktisap bedelin hem TEFE artış oranında artırılması (endeksleme) hem de GVK.nun 76. Maddesinde düzenlenen indirim oranı uygulanması suretiyle bulunacak kısmın düşülmesi neticesinde kalan kısmın vergilendirilmesi şeklinde iki alternatif kazanç tespit şekli düzenlemişti. Mükellefler bu iki yöntem birini seçerek menkul kıymetlerinin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlarını tespit edeceklerdi.

Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasını sonucu oluşan kazancın safi tutarının tespitinde, yukarıda belirtildiği üzere daha önce endeksleme veya indirim oranı mükelleflerin tercihine göre birisi uygulanmakta iken artık diğer mal ve hakların elden çıkarılmasında olduğu gibi safi kazancın tespitinde sadece endeksleme yöntemi uygulanacaktır. İndirim oranı uygulaması, özellikle kısa vadeli alım satım işlerinde vergiye tabi kazancın tespitini gerçekçi bir şekilde yapılmasına imkan vermediğinden yürürlükten kaldırılmıştır.4783 sayılı kanundan sonra değer artışı olarak vergilendirilecek mal ve hakların elden çıkarılmasından sağlanan safi kazancın tespitinde, sadece kur farkı arındırması ve endeksleme yöntemleri kullanılacaktır.

5.3.1-Kur Farkı Arındırması :

GVK Mük.81. maddesine göre kur farkı arındırması" Dar mükelleflerin (kurumlar dahil)yabancı sermaye mevzuatına göre ilgili mercilerden izin almak suretiyle, Türkiye'ye bizzat getirdikleri nakdi veya ayni sermaye karşılığında iktisap ettikleri menkul kıymetler ile iştirak hisselerini elden çıkarmalarından doğan değer artışı kazançlarının hesabında, kur farkından doğan kazançlar dikkate alınmaz. Şu kadar ki, bu mükelleflerin Türkiye'de elde ettikleri kazançların, münhasıran bu menkul kıymet veya iştirak hisseleri dolayısıyla elde edilen menkul sermaye iratlarından ve bu kıymet veya hisselerin elden çıkarılmasından doğan değer artış kazançlarından ibaret olması şarttır. Bu mükelleflerin, Türkiye'de menkul kıymet alım satımıyla devamlı olarak uğraşmaları halinde,kur farkından doğan kazançlar da ticari kazancın hesabında dikkate alınır.

Kur farkından doğan kazançların hesabında, menkul kıymet veya iştirak hisselerinin iktisabına tahsis edilen yabancı sermayenin bu kıymet veya hisselerin iktisap tarihindeki Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk Lirası karşılığı ile bu kıymet veya hisselerin elden çıkarılması tarihindeki aynı miktar yabancı sermayenin Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk lirası karşılığı arasındaki fark esas alınır."

Kur farkı arındırması uygulanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar,

-Kur farkı arındırması uygulamasından sadece dar mükellef gerçek kişi ve dar mükellef kurumlar yararlanabileceklerdir.

-Kur farkı arındırması uygulanmasından yararlanan dar mükellefler bu kazançları için ayrıyeten endeksleme yönteminden yararlanamayacaklardır.

-Dar mükellefler tarafından getirilen nakdi veya ayni sermaye ile ilgili olarak yabancı sermaye mevzuatına göre ilgili mercilerden izin alınmalıdır.

-Kur farkı arındırması, dar mükelleflerin Türkiye'ye bizzat getirdikleri nakdi ve ayni sermaye karşılığında elde ettikleri menkul kıymetler ile iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar için uygulanacaktır.

- Kur farkı arındırmasının uygulanabilmesi için dar mükelleflerin Türkiye'de elde ettikleri kazançlar sadece bu menkul kıymet veya iştirak hisselerinden doğan menkul sermaye iratları ve bu menkul kıymet veya iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan değer artış kazançlarından ibaret olması gerekir. Şayet dar mükellefler Türkiye'de devamlı menkul kıymet alım satımıyla uğraşırlarsa kur farkından doğan kazançlar ticari kazanç olarak dikkate alınacak olduğundan kur farkı arındırmasından yararlanamayacaklar.

- Kur farkı arındırması uygulamasında, menkul kıymet veya iştirak hisselerinin elde edilmesinde iktisap tarihindeki, bu menkul kıymet veya iştirak hisselerinin elden çıkarılmasında ise de elden çıkarma tarihindeki Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk lirası karşılığı esas alınacaktır.

Kur farkı arındırmasını uygulamasının nasıl olduğunu bir örnekle açıklayalım.

Dar mükellef H. 01.03.2003 tarihinde İMKB da işlem gören (X) AŞ ye ait 100.000 Euro luk hisse senedi almış ve 05.05.2003 tarihinde 110.000 Euro ya satmıştır. 01.03.2003 Tarihinde 1 Euro= 1.500.000 TL ve 05.05.2003 tari-

hinde 1 Euro = 1.650.000 TL olduğunu varsayalım. Bu durumda Dar mükellef H' nin vergilendirilecek değer artış kazancı şöyle olacaktır.

Hisse Senedi Satış Bedeli (110.000x1.650.000)	181.500.000.000
Hisse senedi iktisap bedeli (100.000X1.500.000)	150.000.000.000
Elde edilen toplam kar	31.500.000.000
Kur farkından doğan Kar $100.000 \times (1.650.000 - 1.500.000)$	15.000.000.000
Kur farkı arındırılan kazanç $31.500.000 - 15.000.000$	16.500.000.000
Değer artış Kazanç istisnası	10.000.000.000
Vergilendirilecek Safi değer artışı	6.500.000.000

5.3.2- Endeksleme Yöntemi :

GVK mükerrer 81.maddesinde endeksleme yöntemi " Mal ve hakların elden çıkarılmasından iktisap bedeli elden çıkarıldığı ay hariç olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsünce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılarak tespit edilir." Dolayısıyla Değer artış kazancının tespiti, satış bedelinden maliyet bedelinin endekslenmesi sonucu bulunan tutarın indirilmesi suretiyle bulunur.

Örnek: Bay F 05.02.2003 tarihinde İMKB işlem gören hisse senetlerinden adeti 200.000 TL den 1000 Lot hisse senedi almış ve 30.04.2003 tarihinde tamamını 300.000.000.000 TL de elden çıkarmıştır. Bu hisse senetlerinin alış ve satış bedeli üzerinden binde 2 kurtaj komisyonu ve bunun üzerinden yüzde beş oranında BSMV ödemiştir.

Bay F, İMKB'de işlem gören hisse senedini 3 aydan az elde tuttukta sonra satışını yapmıştır. Bu yüzden elde ettiği kazanç değer artış kazancı olarak vergilendirilecektir. Öncelikle hisse senedinin iktisap bedel endekslenerek ve endekslenmiş maliyet bedeli bulunacaktır. Ve Bay F nin satış bedelinden endekslenmiş maliyet bedeli ile elde çıkarılan hisse senetleri için yaptığı ve kendisinin yüklendiği komisyon ve BSMV indirilecektir. Buna göre hisse senetlerinin maliyet bedeli.

Alış Bedeli	$200.000 \times (1000 \times 1000)$	=	200.000.000.000
Kurtaj Komisyonu	$200.000.000.000 \times 0.002$	=	400.000.000
BSMV	$400.000.000 \times 0.05$	=	20.000.000
Maliyet Bedeli		=	200.420.000.000

1- Satış Bedeli	300.000.000.000
2- Endekslenmiş İktisap Bedeli (200.420.000.000x7.055,7:6.840.7	206.719.106.815
3- Satış komisyonu (300.000.000.000x0.002=600.000.000)+(600.000.000x0.5=30.000.000)	630.000.000
4- Değer Artış Kazancı	92.650.893.185
5- İstisna Tutarı	10.000.000.000
6- Vergilendirilecek Değer Artış Kazancı	82.650.893.185

Örnek: Bay K, 15.10.2003 tarihinde 200.000.000.000 TL'lik devlet tahvili ve 100.000.000.000 TL'lik de hazine bonusu satmıştır. Devlet tahvilini 09.03.2002 tarihinde 80.000.000.000TL'ye, Hazine Bonosunu ise 08.02.2003 tarihinde 60.000.000.000 TL'ye satın almıştır. Bay K aynı zamanda 2003 yılında 50.000.000.000 TL devlet tahvili faiz geliri elde etmiştir.

GVK Geçici 59. Maddesine göre Devlet tahvili ve hazine bonolarının faiz geliri ve alım satım kazançlarının 2003 yılı için. 121.794.000.000. TL si istisnadır. İstisna Devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri ve devlet tahvili ve hazine bonolarından elden çıkarılmasından sağlanan kazançlarının toplamına uygulanacaktır. Devlet tahvili ve hazine bonolarının hem faiz hem de alım satım kazançlarının bir arada elde edildiğinde ve elde edilen gelirin istisna tutarından fazla olduğunda mükellefler istisnayı hangi kazanca uygulayacaklarına serbestçe karar vereceklerdir.

İstisna devlet tahvili ve hazine bonosundan elde ettikleri faiz gelirleri için önce indirim oranı uygulanacak kalan tutara istisna uygulanacaktır. Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından elde edilen kazançlarda önce endeksleme yapılacak ve daha sonra istisna uygulanacaktır. GVK geçici 59. maddesindeki istisnadan yararlanan mükellefler ayrıca GVK 'nın mük.80. maddesindeki 10 milyarlık (2004 Yılı için 12.000.000.000) istisnadan ayrıca yararlanamayacaklardır. Bay K nın elde ettiği ve değer artış kazancı ve menkul sermaye iradı şu şekilde olacaktır.

A	Devlet Tahvili Satış Bedeli	200.000.000.000
B	Devlet Tahvili Endekslenmiş Maliyet Bedeli 80.000.000.000x7213.4/5289.5	109.097.646.280
C	Devlet Tahvili Satış Karı	90.902.357.720
D	Hazine Bonosu Satış Bedeli	100.000.000.000
E	Hazine Bonosu Endekslenmiş Maliyet Bedeli 60.000.000.000x7213.4/6840.7	63.268.963.702
F	Hazine Bonosu Satış Karı	36.731.036.298
G	Devlet Tahvili Faiz Geliri	50.000.000.000
H	İndirim Oranı 50.000.000.000x57.5	28.750.000.000
I	Arındırılmış Devlet Tahvili Faiz Geliri	21.250.000.000
J	Elde Edilen Toplam Gelir C+F+I)	148.883.940.018
K	Geçici 59.Maddedeki İstisna Tutarı	121.794.000.000
L	Vergilendirilecek Toplam Kazanç ve İrat	27.089.394.018
M	Vergilendirilecek Değer Artış Kazancı	5.839.394.018
N	Vergilendirilecek Menkul Sermaye İradı	21.250.000.000

6. Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılmasından Elde Edilen kazançların Değer Artış Kazancı Olarak Beyanı

Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançların Değer Artış Kazancı olarak beyanı, tam mükellefiyet ve dar mükellefiyetlerde farklı olup, şu şekildedir.

6.1-Tam Mükellef Olanların Diğer Kazanç Ve İratlarının Beyanı:

GVK.nun Mük.80 .maddesinde değer artış kazançlarının her biri toplamının 10 milyarı istisnadır. Menkul kıymetlerin eden çıkarılmasında bu istisna tutarının altında elde edilen diğer kazanç ve iratlar için beyanname verilmeyecek,diğer gelirler için yıllık beyanname verilmesi halinde ise beyannameye dahil edilmeyecektir. Menkul kıymetlerin eden çıkarılmasından sağlanan kazançların değer artış kazancı olarak yıllık bazda ve toplamı 10 milyarlık istisna tutarını aşan kısımları için yıllık beyanname ile beyan edilecek veya diğer gelirler için verilen yıllık beyannameye dahil edilecektir

- GVK Geçici 59. Maddesi gereğince 31.12.2006 tarihine kadar 26.01.2001-31.12.2004 tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvili ve hazine

bonoları faiz gelirleri ve alım satım kazanç kazançlarının toplamının 121.794.000.000.TL si istisnadır. Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasında, geçici 59. Maddesine göre istisna olan bu tutar endeksleme yapıldıktan sonra uygulanacaktır. Devlet tahvili ve hazine bonolarından elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar bu istisna tutarı altında kaldığında onlar içinde beyanname verilmeyecektir.

Devlet tahvilleri ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazancının endeksleme uygulandıktan sonra bulunan safi değer artış kazancı geçici 59. Maddede düzenlenen 121.794.000.000 TL'lik istisna tutarını aştığı zaman yine aynı şekilde istisna tutarını aşan kısım için yıllık beyanname verilecek veya zaten diğer gelirler için yıllık beyanname verilmesi halinde beyannameye dahil edilecektir.

6.2-Dar Mükelleflerin Elde Ettiği Diğer Kazanç Ve İratların Beyanı :

Dar mükelleflerin Türkiye'de elde ettikleri diğer kazanç ve iratları GVK'nun 101 ve 102. Maddeleri gereğince münferit beyanname ile beyan edeceklerdir .Dar mükellefler, münferit beyannamelerini; bu kazanç ve iratların iktisap olduğu tarihten itibaren 15 gün içinde ilgili vergi dairelerine vereceklerdir.

7- Yıllık Beyannamenin Verilmesi Ve Beyan Edilen Vergilerin Ödenmesi

4842 sayılı kanunla Gelir Vergisi Kanununun 92 ve 117.maddelerinde yapılan değişikliklerle 2003 yılına ait gelirler için yıllık beyanname izleyen yılın Mart ayı içerisinde verilecek ve tahakkuk eden vergiler Mart ve Temmuz ayları içinde iki taksitte ödenecekti. Ancak 02.01.2004 tarihinde 25334 sayılı Resmi Gazetenin mükerrer sayısında yayınlanan 5035 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanunun 48. maddesinin GVK.nun 92.maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Mart ayı içinde" ibaresi "Mart ayının 15. günü akşamına kadar" şeklinde değiştirilmiştir.

Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan ve diğer kazanç ve iratların istisna tutarın üzerinde elde edilen kazançlar için mükellefler, 5035 sayılı kanunla yapılan değişiklikle yıllık beyannamelerini 2004 Yılıının Mart ayının 15.günü akşamına kadar bağlı bulundukları vergi dairesine verecek-

lerdir. Ayrıca 5035 sayılı kanunda yıllık beyannamede belirtilen vergilerin ödenmesiyle ilgili olan GVK.nun 117.maddesinde herhangi bir değişiklik yapılmadığından 2003 yılı gelirleri için hesaplanan Gelir Vergisi 2004 Yılı'nın Mart Ayının 15.günü akşamına kadar yıllık beyanname ile beyan edilecekler ve 4842 sayılı kanunla yapılan değişiklik uyarınca birinci taksidi Mart ayı sonuna kadar, ikinci taksidi de Temmuz ayı sonuna kadar olmak üzere iki taksit halinde ödenecektir.

KAYNAKÇA

1. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu
2. Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği
3. Gelir Vergisi Kanunu Sirküleri / 16
4. Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2003 Maliye Hesap Uzmanları Derneği
5. Gelir Vergisi Rehberi Gelirler Kontrolörleri Derneği

MAKALELER

1. 4842 sayılı Kanun ile Birlikte Gerçek Kişiler Açısından Menkul Kıymet Alım - Satım Kazançları İlgili Olarak Yapılan En Son Düzenlemeler. A Naci ARIKAN, Vergi Dünyası.
2. 4783 sayılı Kanuna Göre Diğer Kazanç ve İratların Vergilendirilme Esasları, Levent BAŞAK, Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog, Nisan 2003.
3. Hisse Senedi Kazançlarının Vergilendirilmesinde 4783 ve 4842 sayılı Kanunlarla Yapılan Değişiklikler, Aziz ÖZBEK, Vergi Sorunları Dergisi, Haziran 2003
4. Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançların Vergilendirilmesi, Gürol ÜREL, Mükellefin Dergisi, Ağustos 2003.